

<https://doi.org/10.28925/2311-259x.2025.3.7>
УДК 070:001.891[477.84]"189/193"

Тетяна Решетуха

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
вул. М. Кривоноса, 2, Тернопіль, 46010, Україна
 <https://orcid.org/0000-0003-4515-3425>
reshtetyana@gmail.com

Оксана Кушнір

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
вул. М. Кривоноса, 2, Тернопіль, 46010, Україна
 <https://orcid.org/0000-0003-3201-5285>
oksanakush8@gmail.com

Наталія Дашченко

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
вул. М. Кривоноса, 2, Тернопіль, 46010, Україна
 <https://orcid.org/0000-0002-6189-6897>
nataladash@gmail.com

Наталія Поплавська

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
вул. М. Кривоноса, 2, Тернопіль, 46010, Україна
 <https://orcid.org/0000-0003-1100-5002>
poplav@tnpu.edu.ua

ПЕРІОДИКА ТЕРНОПІЛЛЯ КІНЦЯ ХІХ — ПЕРШОЇ ТРЕТИНИ ХХ СТОЛІТТЯ В ЖУРНАЛІСТИКОЗНАВЧИХ І БІБЛІОГРАФІЧНИХ СТУДІЯХ

У статті здійснено спробу впорядкувати історію осмислення пресодрукування на Тернопіллі на межі ХІХ–ХХ століть у тогочасних фахових студіях. Актуальність дослідження зумовлена потребою вивчення локальних видавничих процесів означеного періоду в контексті загальноукраїнських, особливо в умовах відсутності державності та функціонування української періодики в межах різних політичних утворень.

Мета статті — упорядкувати історію осмислення пресодрукування Тернопільщини в журналістикознавчих і бібліографічних студіях ХІХ — першої третини ХХ століття, що передбачає систематизацію і критичний аналіз джерел про українськомовні періодичні видання.

Методологія дослідження ґрунтується на міждисциплінарному підході, який поєднує історико-бібліографічний аналіз, компаративні студії та контент-аналіз джерел. Основу становить аналіз бібліографічних покажчиків, енциклопедичних публікацій, періодичних видань, а також праць дослідників української журналістики та краєзнавців. Застосовано елементи джерелознавчого підходу для виявлення і залучення маловідомих або забутих джерел інформації.

У результаті аналізу встановлено, що перші систематизовані згадки про українську пресу Тернопілля з'являються в працях І. Левицького (початок ХХ століття), продовжуються у 20–30-х роках ХХ століття в наукових розвідках І. Калиновича, І. Кривецького, В. Ігнатієнка, А. Животка та мають важливе значення для вивчення регіонального пресового ландшафту. Значний внесок у бібліографування зробили також закордонні науковці, зокрема Є. Місило та М. Мартинюк, а в новітній період — Науково-дослідний інститут пресознавства ЛННБУ ім. В. Стефаника, зокрема завдяки працям М. Галушко, І. Павлюка, О. Дроздовської та інших.

Особливу цінність становлять джерела, які включають маловідомі видання та інформацію про видавничі ініціативи в малих містах і селищах краю. Дослідження також підкреслює проблему неповноти бібліографічних даних та виклики, пов'язані з розрізненістю джерел, відсутністю належного фахового інтересу й ідеологічними обмеженнями радянського періоду.

Ключові слова: журналістикознавство; історія журналістики; українськомовна періодика; регіональна преса; бібліографія.

Постановка проблеми. Актуальність вивчення журналістикознавчих і бібліографічних студій періодики окремого регіону дає змогу засвідчити місцеві ініціативи, які, хоч і розрізнені в часі й просторі, демонструють масовість процесу

випуску українськомовних періодичних видань. Осмислення попереднього досвіду пресодрукування на західноукраїнських землях ураховує і демонструє вплив на нього суспільних процесів у межах різних держав (Австро-Угорщини, Речі

Посполитої) упродовж тривалого історичного періоду, також залучає студії різного часу, які здійснювали науковці та публічні діячі в піддяданській Україні. Вивчення історичних матеріалів дає можливість зрозуміти особливості розвитку пресовидання на Тернопіллі, розширити джерельну базу, актуалізувати маловідомі джерела для майбутніх досліджень.

Стан розробки проблеми. Вивчення історії преси має давню традицію, оскільки вже наприкінці XIX — на початку XX століття ознаки наукового підходу до періодики в Україні містяться в проблемних студіях відомих нині особистостей: І. Верхратського, М. Возняка, Б. Грінченка, М. Грушевського, І. Кревецького, О. Маковця, Т. Реваковича, К. Студинського, І. Франка, В. Щурата (Романюк, 2020). Їхні праці та подальші дослідження інших науковців сформували джерельну базу для осмислення пресовидання в різних регіонах сучасної України. Активно і послідовно вивченням періодики та джерел про неї займаються провідні профільні науково-дослідні інституції, зокрема Науково-дослідний центр періодики **Львівської національної наукової бібліотеки України** ім. В. Стефаника (далі — ЛННБУ ім. В. Стефаника) (Сніцарчук, 2007), окремі українські науковці, які вивчають історію функціонування періодичних видань свого краю. Так, нині напрацьовано значну інформацію про періодичні видання XIX–XX століть Волині, Полісся, Холмщини і Підляшшя (Павлюк, 2001, 2004), Північної Буковини (Романюк, 2020), Львова (Романюк, & Галушко, 2001, 2003а, 2003б), Станіслава (сучасного Івано-Франківська) (Галушко, 2001), Коломиї (Романюк, & Галушко, 1996), повітових міст Галичини (Дроздовська, 2001), Тернополя і Тернопільщини (Галушко, 2008, Решетука, 2010, Решетука, 2022), загалом Наддніпрянської та Західної України (Садівничий, 2014; Кость, 2004), Полтавщини (Подобна, 2017), Дніпропетровщини (Школьна, 2007, с. 81–85), сучасної Кіровоградської області (Базака, 2015, с. 59–63) та їх осмислення в різних аспектах. Наприклад, історіографію галузевої преси вивчала В. Вареник: на основі праць вітчизняних науковців, які досліджували історію української преси XIX — початку XX століття, виокремила тематику й ключові етапи поширення спеціалізованої періодики майже в усіх регіонах сучасної України (Вареник, 2020).

Мета статті — упорядкувати історію осмислення пресодрукування Тернопільщини в журналістичних і бібліографічних студіях XIX — першої третини XX століття, що передбачає систематизацію та критичний аналіз джерел про українськомовні періодичні видання.

Основні результати дослідження. У процесі дослідження історії журналістики важливе значення мають систематизовані відомості про тогочасний видавничий процес. На особливу увагу заслуговують опубліковані у 1909–1911 роках бібліографічні показники українськомовних друку,

видання яких започаткував І. Левицький на початку XX століття. У його «Українській бібліографії Австро-Угорщини за роки 1887–1900» (опубліковано три томи, де описано українські друки до 1893 року включно) зафіксовано близько 38 періодичних і неперіодичних видань, що вийшли друком на Тернопіллі (Левицький, 1909–1911). Зокрема, у 1887 р. — 2 видання, у 1888 — 4, у 1889 — 4, у 1890 — 6, у 1891 — 7, 1892 — 7, у 1893 — 8. Матеріали, що не увійшли до праці, зберігаються у відділі рукописів ЛННБУ ім. В. Стефаника.

Чергова хвиля зацікавлення видавничими надбаннями пов'язана з 20–30-ми роками XX століття. Тоді почали виходити, змінюючи один одного, чимало бібліографічних журналів, де, окрім аналітичних матеріалів про ретроспективу й сучасний стан книговидавання та пресодрукування у Великій Україні й на західноукраїнських землях, містилась власне бібліографія творів друку (Комариця, 1997; Меженко, 1924–1925; Паліїв, 1927–1929; Пеленський, 1937–1939; Чепига, 1921–1923). З'явилась низка загальних і спеціальних бібліографій (Ігнатієнко, 1926, 1930; Калинович, 1924, 1925; Кревецький, 1927–1928; Пеленський, 1932, 1936), вийшли друком розвідки з проблем української періодики та книговидавання (Животко, 1937, 1938; Мох, 1937), на сторінках яких серед іншого є й інформація про видання, які побачили світ на Тернопіллі.

Одним із перших став показчик «Українська преса і видавництва за 1923 рік» І. Калиновича, у якому згадано два періодичні видання, що виходили того року в Кременці — «Зоря кращого» (Часопис Кременецького повітового Союзу Кооперативів на Волині) та літературний журнал «Хвиля». Бібліографічний опис включає назву, рік видання від часу заснування, підзаголовок, видавців і редакторів, періодичність виходу, формат, обсяг, спосіб друку, адресу редакції. Серед українських видавництв на українських землях під Польщею дослідник назвав «Видання Кременецького Товариства “Просвіта”» і дві українські книгарні — у Чорткові та Кременці (Калинович, 1924, с. 6, 14, 16). В аналогічному «Показчику української культури за 1924 рік» (Калинович, 1925) також згадані ці видавництво та книгарні.

Українськомовна періодика наприкінці 20-х років XX століття частіше ставала об'єктом наукового зацікавлення. Так, І. Кревецький у контексті часописів Галицького Поділля згадав 31 періодичне видання, що виходило на Тернопіллі наприкінці XIX — у першій третині XX століття, серед них 18 — у період панування Австро-Угорщини («Однотнѣвка Бережанська», «Посланникъ», 8 рукописних часописів учнів Бережанської гімназії, «Молодіж», «Подільський Голос», «Ідея», «Двірська служба» («Slużba dworska», двомовний часопис), «Русская Воля», «Червоний Прапор», «Робучий люд» («Lud Roboczu») і «Подільське Слово»), 12 — у часи УНР, ЗУНР та ГСРР

(«Вістник Державного Секретаріату Військових Справ», «Голос Поділля», «Наша Земля», «Український Голос», «Бережанський Вістник», «Борщівський Голос», «Збаражське Слово», «Стрілець», «Українські Вісти», «Чортківський Вістник», «Бюлетень Інформаційно-видавничого відділу, Організаційно-Політичного Управління Особоуповноваженого Опродкомпівзахфронту і Харчового Відділу Галицького Револуційного комітету», «Стінна Газета Галицького Радянського Телеграфного Агенства “Галрата”») та одне — у міжвоєнний період польської окупації («Ластівка») (Кревецький, 1927–1928). Аналізуючи стан пресодрукування в краї, він зазначив, що в XIX–XX століттях

має свою друкарню майже вже кожне більшменш видатне місто Галицького Поділля. Та не зважаючи на це, часописи на Галицькому Поділлі з’являються дуже пізно, <...> щойно в передостаннім його десятилітті, спочатку в Бережанах, потім — у Тернополі. А далі вже у 20 столітті часописи з’являються у Теребовлі, Бучачі, Рогатині, Чорткові, Збаражі, Борщеві. В оцій низці Галицько-Подільських міст, де виходили часописи, два міста слід підкреслити спеціально: це Тернопіль і Бережани, бо в них виходило найбільше часописів. Так у Тернополі з’явилося їх досі близько 20, а в Бережанах — близько 10. В інших містах — від 1 до 3. (1927–1928, с. 4–5)

Характеризуючи періодику Галицького Поділля, І. Кревецький наголосив, що за кількісними показниками українські часописи в краї переважали польські — і за накладом, і за кількістю місць, де вони виходили; за періодичністю це були здебільшого тижневики та двотижневики, рідше — місячники; за характером інформації переважали часописи політичні; за тривалістю видання — переважно кілька років, часом рік, а то й менше (один лише бережанський «Посланник» проіснував понад 20 років); за територією поширення — локальні видання (виняток — «Посланник» і «Книжочки Миссійні», що здобули визнання за межами краю) (1927–1928, с. 5–6).

Найбільший розквіт преси Галицького Поділля, за словами І. Кревецького, припав на 1918–1919 роки, коли в період української державності тут «густо з’являються провінційальні органи українською мовою. Деякі з них були першими часописами у своїй місцевості взагалі» (1927–1928, с. 5–6). Дослідник вважає, що впродовж «своєї півстолітньої історії галицько-подільські часописи пережили дві дуже важкі катастрофи: одну — року 1914, а другу — р. 1919»: обидва рази були заборонені українські часописи. І якщо події 1918–1919 років відродили пресодрукування в краї, то після захоплення західноукраїнських земель Польщею воно так і не відновилося (станом на 1927 рік. — *автори*) (1927–1928, с. 7).

Зазначену наукову розвідку І. Кревецького доповнили матеріали покажчика української преси, укладеного за хронологією, а в межах року — за абеткою. Бібліографічний опис містить назву часопису, місце та рік видання (час виходу першого числа), тематичну специфікацію, ім’я редактора чи видавця, адресу редакції, періодичність виходу, ціну одного примірника, вартість передплати, друкарню, формат друку, формат тексту, обсяг друку. За потреби автор подає короткі примітки про характер публікацій, джерела інформації про видання, редакторів тощо.

У 1926 р. в Києві В. Ігнатієнко видав історико-бібліографічний етюд «Українська преса (1816–1916)», де зафіксував 21 українськомовний часопис, що виходив на Тернопільщині в означений період: «Однорічквк Бережанська», «Посланник», «Книжочки Миссійні», 8 рукописних часописів учнів Бережанської гімназії, «Молодіж», «Подільський Голос», «Ідея», «Перший промінь» «Двірська служба» («Slużba dworska», двомовний часопис), «Русская Воля», «Червоний Прапор», «Робучий люд» («Lud Roboczu», двомовний часопис), «Подільське Слово» та «Український Пасічник». У «Списку друкарень, де друкована преса» згадано, зокрема, тернопільські друкарні Леона Вербицького, Станіслава Коссовського, «Друкарню Подільську» Йосипа Степка («Подольська типографія» Йосипа Степка) та бережанську друкарню Альфреда Ціхоцького (Ігнатієнко, 1926, с. 258–263). Аналізуючи становлення української періодики в зазначених хронологічних межах, він виокремив декілька етапів, зазначаючи, що її розвиток «за часи 1876–1904 рр. досяг буйного розквіту, порівнюючи з попередніми роками. Почали виходити нові журнали, газети», серед часописів, що їх видавали «гуртки духовенства», згадано і «Посланник в Бережанах» (Ігнатієнко, 1930, с. 38). Недостатнім назвав В. Ігнатієнко матеріал, який йому вдалося зібрати до 1926 р. (1930, с. 41), тож як продовження наукових студій із вивчення української періодики XIX — початку XX століття в 1930 році в серії «Праці бібліографічної секції» Українського наукового інституту книгознавства вийшла його фундаментальна «Бібліографія української преси 1816–1916» (1930). У створеній на основі матеріалів і методичного досвіду бібліографії І. Левицького та за сприяння бібліографічної комісії НТШ праці В. Ігнатієнко вперше узагальнив усю українську пресову продукцію за згаданий період (Вальо, 1998, с. 5). Видання складається з двох частин: покажчика преси, що виходила українською мовою, і покажчика преси, що виходила іншими мовами. Кожен із них має такі розділи: список назв газет і журналів, список видавців, список редакторів, список друкарень, де друкували часописи, список міст, де виходила преса, абетковий покажчик назв. Списки редакторів, видавців і міст подано за абеткою із зазначенням пов’язаних із ними порядкових номерів часописів, за

якими вони бібліографовані в покажчику. У списку друкарень подано їхню адресу (місто, вулиця і номер будинку) та числа часописів, які вийшли тут друком. Усього описано 21 українськомовне видання із 23-х, що виходили в той час на Тернопіллі. Матеріал у бібліографічному покажчику систематизовано за роками, у межах року назви подано за абеткою з наскрізною порядковою нумерацією. Для кожної назви є лише одна основна картка, де зібрано всі бібліографічні відомості про цю назву, та окремий порядковий номер. Бібліографічний опис містить назву часопису, підзаголовок і його зміни з точним зазначенням, коли і з яким підзаголовком виходила газета чи журнал, місце видання, роки видання, дату виходу першого числа, видавців, редакторів, адресу редакції, адресу адміністрації та експедиції, назву друкарні та її адресу, формат паперу в сантиметрах, передплату, скільки чисел вийшло, додатки та примітки. При укладанні опису збережено правопис, за яким газета чи журнал виходили, а ті часописи, що їх укладач переглядав *in visu*, позначені біля номера зірочкою (*). У другій частині бібліографії — покажчики преси, списки видавців, редакторів і друкарень, а також список міст, де ці часописи побачили світ (Ігнатієнко, 1930, с. 13).

Значним внеском у вивчення українськомовної періодики краю стало дослідження А. Животко «Рукописні часописи української молоді», у якому він серед інших охарактеризував і видання, що в різний час побачили світ у Бережанах, Кременці, Почаєві й Тернополі (Животко, 1938). Посилаючись на спогади М. Західного (Західний, 1926), дослідник згадав 8 рукописних гектографованих учнівських часописів, що, змінюючи один одного, з'явилися у Бережанах у 1900–1901 роках:

Редакційний комітет (пок. о. Захар Орин, др. Іранц Каковський і я [Михайло Західний. — *автори*]) видавав студентський тижневик «Поступ», відбиваний в 100 примірниках. <...> Інший комітет (Володимир і Антін Лотоцькі, Остап Гайдукевич, Яцко Струхманчук, Володимир Кулматицький) редагував ілюстрований гумористичний тижневик «Муха», що в міру конфіскації гімназійними професорами змінював назву на «Мітлу», «Бабу», «Цигана», «Бжолу», «Осу», «Комара». (Животко, 1938, с. 6–7)

А. Животко зазначив, що в 1905 році в Тернополі виходив «так само гектографований ученичий часопис п. н. “Перший промінь”» (1938, с. 9).

Окремий розділ видання присвячено рукописним молодіжним часописам, які виходили в Кременці, що й не дивно, адже в цей час А. Животко перебував у місті, активно співпрацюючи з Кременецькою «Просвітою» (Сидоренко, 2008, с. 74, Чернихівський, 1999, с. 124–126). У ньому описано учнівські рукописні видання, які побачили

світ у 1921–1924 роках: «Перші кроки», «Рідне гніздечко», «Юнацтво», «Проліски», а також гумористичну одноднівку «Гедзь» (1930 р.). Дослідник зазначив дату виходу першого числа часописів, спосіб їх тиражування, редакторів та авторів, жанрове й тематичне розмаїття опублікованих матеріалів, суспільний резонанс цих періодичних видань, указав на причини припинення існування, навів приклади конкретних публікацій, підкреслюючи, що їхній зміст «просякнутий глибоким національним почуттям» (Животко, 1938, с. 12–14).

У «Нарисах історії української преси» А. Животко, розглядаючи «процес розгалуження і спеціалізації преси» від початку ХХ століття до Першої світової війни, коли «народжуються <...> нові пресові органи в провінціальних містах, <...> присвячені питанням господарським», як приклад навів видання Краєвим товариством українських пасічників у Тернополі часопису «Український Пасічник» (Животко, 1937, с. 81). Аналізуючи розвиток преси суспільно-політичного характеру, він зазначив, що в цей період видання «органів, що відбивають на своїх сторінках національно-демократичні і християнсько-народні змагання», відбувається не лише у Львові, а й за його межами, зокрема на Тернопіллі, де «р. 1906 у Збаражі Яків Остапчук почав видавати двічі на місяць, а потім тижнево “Червоний прапор”, що невдовзі перейшов до Тернополя» (1937, с. 81), а в 1904–1907 роках у Тернополі «виходив орган Тернопільської Народної Організації п. н. “Подільський Голос” / Тижневик» (1937, с. 84).

У 1936 р. на шпальтах львівського часопису «Новий Час» з'явилась низка публікацій В. Бачинського під загальною назвою «Преса ЗУНР в 1918–19 рр.», у яких автор розповів про часописи доби визвольних змагань українського народу, серед них і про ті, що виходили на Тернопіллі: «Вістник Державного Секретаріату Військових Справ» (Бачинський, 1936е), «Голос Поділля» (1936а), «Збаражське Слово» (1936с), «Наша Земля» (1936д), «Стрілець» (1936b), «Український Голос» (1936а), «Українські Вісти» (1936а).

Не оминула увагою видавничий рух на Тернопіллі й «Українська Загальна Енциклопедія», де І. Кревецький у статті «Преса» серед «найважливіших» українських часописів другої половини ХІХ століття в Галичині згадав «Посланника» (Кревецький, 1934, с. 809). Аналізуючи стан пресодрукування періоду ЗУНР, він зазначив, що це час розквіту української преси. «В Галичині через заняття Львова поляками Укр. преса зосередилась на провінції, де в кожному майже повітовому місті був свій Укр. часопис». В Тернополі це газети «Український Голос» та «Українські Вісти» (1934, с. 809–810). Періодичним виданням, що виходили на Тернопіллі, присвячено й окремі короткі енциклопедичні статті із зазначенням назви, цільового призначення, імені редактора чи видавця, місця друку, періодичності виходу тощо. Ідеться, зокрема, про часописи «Книжочки

Миссійні» (Раковський, 1932, с. 289), «Молодіж» (1932, с. 751), «Посланник» (1932, с. 1124), «Подільське Слово» (1932, с. 1088), «Подільський Голос» (1904–1907, 1928–1930), (1932, с. 1088), «Український Пасічник» (1933, с. 1011), «Стрілець» (1933, с. 207).

Сорокові — вісімдесяті роки ХХ століття в Україні можна схарактеризувати як період спаду інтересу до історії журналістики, зокрема й на Тернопілі: є лише фрагментарні згадки про видання, які вийшли тут друком. На сторінках «Української радянської енциклопедії» міститься згадка про єдиний часопис, що виходив у Тернополі в часи Галицької Соціалістичної Радянської Республіки у липні — вересні 1920 року. Це була газета «Більшовик» — орган Центрального Комітету Комуністичної Партії Галичини (Бажан, 1977, с. 468). Аналогічну ситуацію можна спостерігати і в іншому енциклопедичному виданні радянського періоду — «Історії міст і сіл України. Тернопільська область», де згадано орган повітового парткому «Вісті» (Нечай, 1973, с. 78).

За межами України в цей період з'являлося значно більше інформації про книговидавничу справу і періодику зазначеного періоду. Так, В. Дорошенко та П. Зленко на сторінках «Енциклопедії Українознавства», аналізуючи видавничий рух на західних землях до Першої світової війни, зазначили, що в 1894 році в Тернополі видано п'ять книжок, а в 1913 — чотири. «Наклад був невеликий, і книжки розходилися дуже поволи, бо доводилося рахувати головне на Галичину й почасти на Буковину, а ринок підросійської України був недоступний через цензуру» (Дорошенко, & Зленко, 1953, с. 974–957). Характеризуючи тенденції розвитку видавництва між двома світовими війнами, автори вказали, що «за місцем вид. на першому місці був Львів, дальші місця займали <...> Жовква, Станіславів, Коломия, Перемишль, Тернопіль, на півн.-зах. землях — Холм, Крем'янець, а згодом Луцьке» (1953, с. 978). Усього в Тернопільському воєводстві в 1930–1931 роках працювало шість видавництв, у 1932 році — одне; у Волинському воєводстві (до складу якого входили Кременець і Почаїв) у 1930 р. — десять, у 1931 р. — чотири, у 1932 р. — п'ять (1953, с. 978). Не оминуло увагою зазначене видання і пресодрукування краю (Преса, 1957, с. 981–1003). Усього на сторінках «Енциклопедії Українознавства» вміщено 14 матеріалів, присвячених конкретним часописам Тернопілля означеного періоду («Вістник Державного Секретаріату Військових Справ» (Кубійович, 1955, Т. 1, с. 288), «Духовний сіяч» (1957, Т. 2, с. 162), «Козацький Голос» (1959, Т. 3, с. 1069), «Книжочки Миссійні» (1959, Т. 3, с. 1054), «Молодіж» (1966, Т. 5, с. 1642), «Подільський голос» (1904–1907, 1928–1930) (1970, Т. 6, с. 2145), «Подільське слово» (1970, Т. 6, с. 2145), «Посланник» (1970, Т. 6, с. 2274), «Православна Волинь» (1970, Т. 6, с. 2306), «Ріпа» (1966, Т. 5, с. 1783), «Русская Воля» (1973, Т. 7,

с. 2651), «Стрілець» (1976, Т. 8, с. 3073), «Український Пасічник» (1955, Т. 1, с. 105)). Окрім того, тут уміщені статті про окремих діячів у галузі пресовидання на Тернопілі (зокрема про С. Голубовича (1957, Т. 2, с. 408–409), Л. Джулинського (1957, Т. 2, с. 507), М. Західного (1957, Т. 2, с. 760), П. Карманського (1959, Т. 3, с. 961), А. та В. Лотоцьких (1962, Т. 4, с. 1379), М. Малицького (1962, Т. 4, с. 1449), Є. Мандичевського (1962, Т. 4, с. 1460), В. Пачовського (1966, Т. 5, с. 1965), В. Пилипчука (1970, Т. 6, с. 2046) та інших).

Енциклопедичні статті, присвячені двом бережанським часописам «Посланник» та «Книжочки Миссійні», містяться і в англomовній «Encyclopedia of Ukraine», що виходила в 1980–90 роках у Канаді, США та Великобританії (Kubiiiovych, 1988, Т. 2, с. 571; 1984, Т. 1, с. 160). У цьому виданні є також статті про окремих пресовидавців Тернопілля, зокрема про Л. Джулинського (1988, Т. 2, с. 571), Є. Мандичевського (1991, Т. 3, с. 571), М. Угриня-Безгрішного (М. Венгжина) (1995, Т. 5, с. 340), братів Лотоцьких (1991, Т. 3, с. 191–192), О. Назарука (1991, Т. 3, с. 596–570).

Як підсумок багаторічної праці А. Животка з вивчення історії української преси в Мюнхені в 1989–1990 роках було видано вагому наукову працю «Історія української преси», створену на підставі довголітнього глибокого дослідження джерел. У ній автор у широкому суспільно-історичному контексті розкрив процес становлення української періодики в Україні та за її межами. Як приклад провінційних часописів суспільно-політичного характеру тут згадано тернопільські тижневики «Подільський голос» (1904–1907) та «Червоний прапор» (1906–1907) (Животко, 1989–1990, с. 203), часописів господарського характеру — орган Крайового товариства українських пасічників у Тернополі «Український Пасічник» (1914) (1989–1990, с. 196). У переліку провінційних повоєнних українських періодичних видань А. Животко назвав три видання доби ЗУНР — «Бережанський Вістник» (орган повітової Національної Ради), чортківський селянський часопис «Наша Земля», тернопільський політично-економічний щоденник «Українські Вісти» (1989–1990, с. 241–242) та два тернопільські й один зборівський двотижневики міжвоєнного періоду: народну газету для політики, освіти і господарства «Подільський Голос» (1928–1930), часопис для справ громадських «Громадянин» (1928) і орган філії Товариства «Просвіта» «Зборівські Вісті» (1989–1990, с. 246). Не оминув увагою дослідник й українську пресу Волині, Кременецький повіт якої входить сьогодні до складу Тернопільської області (1989–1990, с. 232–234). Передусім це рукописні часописи учнівської молоді «Перші кроки» та «Хвиля», що виходили в Кременці 1921–1923 років за активної участі Уласа Самчука (1989–1990, с. 267), далі — орган Крем'янецького повітового Союзу кооперативів «Зоря Кращого» (1922) і релігійні часописи

«Духовний Сіяч» (1927) та «Церква і Нарід» (1935) (1989–1990, с. 26).

Роком пізніше Є. Місило видав в Едмонтоні (Канада) «Бібліографію української преси в Польщі (1918–39) і Західньо-Українській Народній Республіці (1918–19)», створену в 1960–1970 роках (Місило, 1991). Видання складається з п'яти розділів, у перших двох подано газети і журнали українською й іноземними мовами, що виходили в згаданий період. Бібліографія укладена за абетковим принципом, бібліографічний опис включає порядковий номер, назву, роки виходу, зрідка відомості про імена та прізвища редакторів тощо, часописи, переглянуті *in visu*, при номері позначені зірочкою (*). Видання містить також покажчик за місцем виходу друку. У бібліографії згадані 28 періодичних видань Тернопілля періоду міжвоєнної окупації, зокрема й один календар («Бережанські Вісті», «Будівничий Церкви Божої», «Бюлетень Інформаційно-видавничого відділу, Організаційно-Політичного Управління Особоповноваженого опродком-півзахфронту (особливого продовольчого комітету південно-західного фронту) і Харчового Відділу Галицького Революційного Комітету», «Громадянин», «Духовний Сіяч», «Євангельський Голос», «Зарваниця», «Зоря Кращого», «Наша Думка», «Подільський голос», «Православна Волинь», «Проліски», «Зборівські Вісти», «Селянсько-робітнича одноднівка», «Стінна газета Галицького Радянського телеграфічного агенства», «Сяйво», «Українська бібліотека церковного з'єднання», «Smorząd Kremmienieski», «Збірник декретів, декларацій і постанов Галицького революційного комітету», «Український православний календар», «Ластівка», «Борщівський Голос», «Ріпа», «Місіонерські бесіди Волинської Єпархії», «Чар-Зілля», «Церква і Нарід», «Більшовик»), і 12 часописів доби ЗУНР, серед них — два календарі («Бережанський Вістник», «Вістник Державного Секретаріату Військових Справ», «Галицький Голос», «Голос Поділля», «Збаражське слово», «Календар на рік 1919», «Наша Земля», «Революціонер. Календар на 1919 р.», «Стрілець», «Український Голос», «Український Вістник», «Чортківський Вістник»).

Одночасно М. Мартинюк уклав бібліографію української періодики Західної України, країн Центральної та Західної Європи від початку Першої світової війни до 1939 року за матеріалами української колекції фондів бібліотек США, Канади та Мюнхена (Мартинюк, 1998). Бібліографію укладено за абетковим принципом. Бібліографічний опис містить назву видання, підзаголовок, періодичність, дату випуску першого числа, відомості про редактора чи видавця, місце видання, роки виходу у світ, назву друкарні та її адресу, адресу редакції, для журналів — формат і обсяг, тематичну спрямованість, посилання на літературу про часопис тощо. Усього згадано двадцять п'ять часописів Тернопільщини, з них 6 — доби ЗУНР («Бережанський Вістник», «Збаражське

слово», «Козацький голос», «Наша Земля», «Сміх і Горі Січового Стрільця», «Українські Вісти»), 2 — часів ГСРР («Збірник декретів, декларацій і постанов Галицького революційного комітету», «Більшовик») і 17 — міжвоєнного періоду польської окупації («Бережанські Вісті», «Будівничий Церкви Божої», «Громадянин», «Гедзь», «Євангельський Голос», «Зарваниця», «Зборівські Вісти», «Зборівський Листок», «Зоря Кращого», «Ластівка», «Наша Думка», «Подільський Голос», «Православна Волинь», «Хвиля», «Церква і Нарід», «Чар-Зілля», «Юнацтво») (1998). У бібліографії трапляються неточності: наприклад, числа «Стрільця», що видавались у Борщеві, зафіксовані як окреме видання (1998, № 1086), є розбіжності в датуванні односторонки «Зборівський листок» (1998, с. 91).

Однак усі згадані праці не дають узагальненої інформації про становлення і розвиток видавничої справи на Тернопіллі, про роль окремих міст краю в цьому процесі, мають суттєві прогалини в бібліографії творів друку (перш за все книжкової продукції), а самі бібліографічні описи є неповними, а іноді й суперечливими.

Поодинокі згадки про розвиток видавничої справи на Тернопіллі на тлі історичної доби трапляються в краєзнавчих студіях і спогадах емігрантів, що в різні роки побачили світ за межами нашої держави, а зі здобуттям незалежності — і в Україні, але в цих публікаціях годі знайти систематичну інформацію: часописи і видавничі проекти згадуються радше принагідно і не є предметом дослідження (Гошовський, 1985, с. 295; Бойцун, 2003, с. 162–163, 226, 240–241, 254–255; Дуда, 2010, с. 132, 134, 136, 144, 174, 177, 180, 200, 202, 206, 215; Жила, 1980, с. 633; Лев, 1970, с. 73, 103, 212; Миколаєвич, 1983, с. 617–619; Окаринський, 2017, с. 256, 326, 327; Чубатий, 1983; Шафранюк, 1983, с. 278–283).

Новим кроком у вивченні історії української журналістики стали історико-бібліографічні розвідки Науково-дослідного інституту пресознавства ЛННБУ ім. В. Стефаника. Численні історико-бібліографічні покажчики, які підготували його працівники, є важливим джерелом для вивчення українських видань Тернопілля кінця XIX — першої третини XX століття. У п'ятитомній «Періодиці Західної України 20–30-х рр. XX ст.: матеріали до бібліографії» за редакцією професора М. Романюка представлено бібліографічні описи часописів «Будівничий Церкви Божої» (Романюк, 1998, Т. 1, с. 10–11), «Духовний Сіяч» (1998, Т. 1, с. 83–85), «Зборівські вісти» (1999, Т. 2, с. 65–69), «Церква і Нарід» (1999, Т. 2, с. 305–307), «Бережанські вісти» (2000, Т. 3, с. 3–4), «Зарваниця» (2000, Т. 3, с. 52–54), «Громадянин» (2001, Т. 4, с. 67–69), «Наша Думка» (2001, Т. 4, с. 144–146), «Сяйво» (2001, Т. 4, с. 245–246), «Православна Волинь» (2003, Т. 5, с. 203), «Чар-Зілля» (2003, Т. 5, с. 315–118).

В історико-бібліографічному дослідженні О. Дроздовської «Українські часописи повітових міст

Галичини (1865–1939 рр.)» згадано 21 часопис, що виходив на Тернопіллі, зокрема 8 видань періоду Австро-Угорської імперії («Однорічник Бережанська», ілюстрований церковно-народний греко-католицький двотижневик «Посланник», популярний освітньо-релігійний місячник «Книжочка Мисіїна», рукописний гумористичний тижневик «Муха», рукописний часопис гімназійної молоді «Поступ», додаток до львівської газети УСДП «Земля і Воля» «Робочий люд», збаразький соціал-демократичний двотижневик «Червоний Прапор», політично-економічну газету московфільського спрямування «Русская Воля»), 7 часописів доби ЗУНР («Бережанський Вістник», «Борщівський Голос», «Збаразьке Слово», «Козацький Голос», «Наша Земля», «Стрілець», «Чортківський Вістник») і 6 часописів міжвоєнного періоду польського панування («Бережанські Вісти», «Дитячий Лет», «Зарваниця», «Зборівські Вісти», «Зборівський Листок», «Ластівка») (Дроздовська, 2001).

Джерелом до вивчення українськомовних видань Тернопілля є бібліографічний покажчик «Українська легальна преса Волині, Полісся, Холщини та Підляшшя 1917–1939, 1941–1944 рр.» І. Павлюка (Павлюк, 2001), оскільки Кременецький район у досліджуваній період входив до складу Волинського воєводства (Гуцал, 1997, с. 234). У покажчику анотовано 8 кременецьких часописів (два з них — рукописні), які виходили в міжвоєнний період польської окупації на Тернопіллі («Будівничий Церкви Божої», «Духовний Сіяч», «Зоря Кращого», «Євангелівський Голос», «Перші Кроки», «Православна Волинь», «Проліски», «Церква і Нарід»).

Найповніше преса Тернопілля представлена в історико-бібліографічному дослідженні «Українські часописи Тернополя і Тернопільщини (1886–1944 рр.)» М. Галушко (Галушко, 2001). Авторка з'ясувала, що наприкінці XIX — у першій третині XX століття на Тернопіллі виходили 68 українськомовних періодичних видань: 24 — у період австро-угорського панування («Однорічник Бережанська», «Посланник», «Книжочка Мисіїна», «Громадське Слово», 8 рукописних часописів учнів Бережанської гімназії, «Молодіж», «Подільський Голос», «Ідея», «Перший промінь», «Двірська служба» («Sluzba dworska», двомовний часопис), «Праця», «Русская Воля», «Червоний Прапор», «Робучий люд» («Lud Roboczy», двомовний часопис), «Подільське Слово» та «Український Пасічник»), 18 — у добу ЗУНР, УНР та ГСРР («Вістник Державного Секретаріату Військових Справ», «Голос Поділя», «Наша Земля», «Український Голос», «Бережанський Вістник», «Борщівський Голос», «Збаразьке Слово», «Козацький Голос», «Подснежник», «Ріпа», «Сміх і Горе Січового Стріляця», «Стрілець», «Українські Вісти», «Чортківський Вістник», «Більшовик», «Бюлетень Інформаційно-видавничого відділу, Організаційно-Політичного Управління Особоуповноваженого Опродком-півзахфронту і Харчового Відділу

Галицького Революційного комітету», «Вісті», «Збірник декретів, декларацій і постанов Галицького Революційного Комітету», «Стінна Газета Галицького Радянського Телеграфного Агенства «Галрата», «Українська бібліотека церковного з'єднання») та 25 — у міжвоєнний період польської окупації («Перші кроки», «Зоря Кращого», «Православна Волинь», «Рідне Гніздечко», «Юнацтво», «Місіонерські бесіди Волинської Єпархії», «Хвиля», «Проліски», «Зборівський Листок», «Ластівка», «Духовний Сіяч», «Чар-Зілля», «Громадянин», «Подільський Голос», «Селянсько-робітнича однорівня», «Гедзь», «Дитячий Лет», «Наша думка», «Сяйво», «Зарваниця», «Зборівські Вісти», «Бережанські Вісти», «Будівничий Церкви Божої», «Церква і Нарід», «Євангелівський Голос»).

Спостерігається парадоксальна ситуація з виданнями, надрукованими не за місцем розташування видавництва або його реєстрації. На сторінках історико-бібліографічного дослідження «Українські часописи Львова (1848–1939)» вміщено бібліографічні статті про часописи «Посланник» (Романюк, & Галушко, 2001, с. 485–490), «Книжочки Мисіїні» (Романюк, & Галушко, 2001, с. 505–509), які у 1908–1911 роках виходили в друкарні Ставропігійського Інституту у Львові, натомість в «Українських часописах Тернополя і Тернопільщини» не згадується ані про «Літературно-науковий вістник», ані про місячник сільської молоді «Молодняк», які у 1929–1931 роках друкували в Тернополі в «Друкарні А. Салевича і Спілки», хоча інформація про місце друку подається в «Українських часописах Львова (1848–1939)» (Романюк, & Галушко, 2003а, с. 670–671; 2003b, с. 246–247).

Цінна інформація про видатних і маловідомих пресовидавців, творча праця яких пов'язана з Тернопільським краєм, міститься в матеріалах до енциклопедичного словника «Українська журналістика в іменах», що виходить за редакцією професора М. Романюка з 1994 року. Зокрема, тут вміщено статті про Н. Гірняка (Романюк, 2008, Вип. 15, с. 123–125), Л. Джулинського (2004, Вип. 11, с. 123–125), А. Животка (1996, Вип. 3, с. 127–129; 2000, Вип. 7, с. 127–129, с. 411–416), М. Західного (2007, Вип. 14, с. 139), Ф. Коковського (1996, Вип. 3, с. 171–177), В. Кучера (1994, Вип. 1, с. 197), В. Левицького (1994, Вип. 1, с. 86; 1995, Вип. 2, с. 356), С. Лепкого (2005, Вип. 12, с. 564), А. Лотоцького (1995, Вип. 2, с. 126–128), Є. Мандичевського (2003, Вип. 10, с. 304–305), О. Назарука (1996, Вип. 3, с. 216–220), М. Угрина-Безгрішного (1994, Вип. 1, с. 183–186).

Таким чином, зібраний і проаналізований матеріал дає можливість простежити динаміку дослідження українськомовної періодики Тернопілля в контексті суспільно-політичних трансформацій. На підставі вивчених джерел можна окреслити головні тенденції, проблеми та перспективи подальших досліджень, що і є підставою для формулювання висновків.

Висновки. У контексті журналістикознавчих і бібліографічних студій залишається актуальною потреба вивчення періодики окремого регіону, яке сприяє осмисленню процесу локального пресодрукування в історичній ретроспективі. Це особливо важливо для українських територій, які впродовж тривалого часу не мали власної державності й були адміністративними одиницями в складі інших країн. У таких умовах розвивалось і пресодрукування Тернопілля.

Процес систематизації відомостей про тогочасну видавничу діяльність у краї розпочато публікацією бібліографічного покажчика українськомовних друків І. Левицького «Українська бібліографія Австро-Угорщини за роки 1887–1900» (1909–1911). Наступний етап датується 20–30-ми роками ХХ століття й пов'язаний із загальними і спеціальними бібліографіями та бібліографічними журналами, зокрема «Українська преса і видавництва за 1923 рік» І. Калиновича, «Часописи Галицького Поділля: історико-бібліографічні матеріали з рр. 1882–1927» І. Кривецького та ін., «Українська преса (1816–1916)» В. Ігнатієнка, «Нариси історії української преси» А. Животка, «Рукописні часописи української молоді» А. Животка. Важливим джерелом для журналістикознавців служить «Українська Загальна Енциклопедія», де інформацію про періодику Тернопільщини знаходимо в загальній статті І. Кривецького «Преса» та в енциклопедичних статтях про окремі часописи. Також інформація В. Бачинського про пресу ЗУНР була опублікована на сторінках «Нового Часу».

Із сорокових років ХХ століття в пресознавчому дискурсі можна виокремити дві гілки: усередині країни та за її межами. Розвиток історіознавчих студій про періодику Тернопільщини в сорокових — вісімдесятих роках минулого віку характеризується стагнацією: окремі згадки в довідкових виданнях «Української радянської енциклопедії» та «Історії міст і сіл України. Тернопільська область» мають ідеологічне забарвлення.

Інтенсивніше дослідження історії журналістики в цей час здійснює українська діаспора: «Енциклопедія Українознавства», англomовна «Encyclopedia of Ukraine», наукові розвідки А. Животка «Історія української преси», Є. Місила «Бібліографія української преси в Польщі (1918–39) і Західно-Українській Народній Республіці (1918–19)», М. Мартинюка «Українські періодичні видання Західної України, країн Центральної та Західної Європи (1914–1939): матеріали до бібліографії».

У незалежній Україні осередком вивчення національного пресодрукування став Науково-дослідний інститут пресознавства ЛННБУ ім. В. Стефаника, який здійснив чимало історико-бібліографічних розвідок про українськомовні видання кінця ХІХ — першої третини ХХ століття, зокрема й Тернопілля («Періодика Західної України 20–30-х рр. ХХ ст.: матеріали до бібліографії» за редакцією професора М. Романюка, «Українські

часописи повітових міст Галичини (1865–1939 рр.)» О. Дроздовської, «Українські часописи Волині, Полісся, Холмщини та Підляшшя (1917–1939 рр.)» І. Павлюка, «Українські часописи Тернополя і Тернопільщини (1886–1944 рр.)» М. Галушко).

Систематизація і критичний аналіз джерел посприяли виявленню багатовекторності та поступальності фахового осмислення тернопільської періодики в журналістикознавчих і бібліографічних студіях, а також виокремленню його ключових етапів: від перших бібліографічних ініціатив І. Левицького до комплексних розвідок української діаспори й новітніх досліджень Інституту пресознавства ЛННБУ ім. В. Стефаника. У процесі розвитку пресознавчого дискурсу вирізняються кілька хвиль активності: початкові бібліографічні проекти початку ХХ століття, наукові напрацювання міжвоєнного періоду, умовно маргіналізовані згадки радянського часу, системні дослідження української еміграції, а також новітні комплексні праці незалежної України. Ці джерела віддзеркалюють зміни в підходах до вивчення періодики, а також створюють міцне підґрунтя для подальшого дослідження регіональної журналістики.

Таким чином, вивчення пресодрукування Тернопільщини є не лише частиною локальної історії, а й важливим внеском у формування цілісної картини розвитку української журналістики та національної культурної пам'яті.

Покликання

- Бажан, М. (Ред.). (1977). *Українська радянська енциклопедія* (2-ге вид.) (Т. 1). Головна редакція УРЕ.
- Базак, Р. (2015). Спеціалізована преса Єлисаветграда: платформа для фахової комунікації. *Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації*, 2, 59–63.
- Бачинський, В. (1936а). Преса ЗУНР в 1918–19 рр. *Новий Час*, 164, 5.
- Бачинський, В. (1936б). Преса ЗУНР в 1918–19 рр. *Новий Час*, 166, 8.
- Бачинський, В. (1936с). Преса ЗУНР в 1918–19 рр. *Новий Час*, 169, 7.
- Бачинський, В. (1936д). Преса ЗУНР в 1918–19 рр. *Новий Час*, 170, 11.
- Бачинський, В. (1936е). Преса ЗУНР в 1918–19 рр. *Новий Час*, 176, 9.
- Бойцун, Л. (2003). *Тернопіль у плині літ: історико-краєзнавчі замальовки*. Джура.
- Вальо, М. (1998). На шляху до створення бібліографії української преси. У М. Мартинюк, *Українські періодичні видання Західної України, країн Центральної та Західної Європи (1914–1939): матеріали до бібліографії* (с. 3–14). [б. в.].
- Вареник, В. (2020). Становлення української галузевої преси кінця ХІХ — початку ХХ століття. *Обрії друкарства*, 1(8), 20–31. [https://doi.org/10.20535/2522-1078.2020.1\(8\).190083](https://doi.org/10.20535/2522-1078.2020.1(8).190083)
- Галушко, М. (2001). *Українські часописи Станіслава (1879–1944 рр.)*. Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника НАН України.
- Галушко, М. (2008). *Українські часописи Тернополя і Тернопільщини (1886–1944 рр.)*. Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника НАН України.
- Гошовський, Б. (Ред.). (1985). *Зборівщина. Над берегами Серету, Стрипи і Золотої Липи: історично-мемуарний і літературний збірник* [б. в.].
- Гуцал, П. (1997). Адміністративно-територіальний поділ Тернопільщини в минулому. У М. Дудар (Упор.), *Тернопільська область. Адміністративно-територіальний устрій (станом на 1 червня 1997 року)* (с. 226–236). РОМС-К.
- Дорошенко, Д., & Зленко, П. (1953). Видавництва. У В. Кубійович, & З. Кузеля (Ред.), *Енциклопедія Українознавства: загальна частина* (Т. 3, с. 972–981). Наукове товариство ім. Шевченка.

- Дроздовська, О. (2000). Українська преса повітових міст Галичини (20–30-ті рр. XX ст.): до питання історіографії. У М. Романюк (Ред.), *Збірник праць Науково-дослідного центру періодики*, 7, 564–572. [б. в.].
- Дроздовська, О. (2001). *Українські часописи повітових міст Галичини (1865–1939 рр.)*. [б. в.].
- Дуда, І. (2010). *Тернопіль. 1540–1944. Історико-краєзнавча хроніка* (Ч. І). Навчальна книга — Богдан.
- Животко, А. (1937). *Нариси історії української преси: курс лекцій*. Український Технічно-Господарський Інститут позаочного навчання в Подєбрадах (ЧСР).
- Животко, А. (1938). *Рукописні часописи української молоді*. Накладом Тов-а «Взаїмна Поміч Українського Вчителства».
- Животко, А. (1989–1990). *Історія української преси*. Український технічно-господарський інститут.
- Жила, В. (Ред.). (1980). *Збаражчина: збірник статей, матеріалів, споминів* (Т. 1). Наукове Товариство ім. Шевченка.
- Західний, М. (1926). Як Іван Франко післав мене до гімназії. *Діло*, 119/120, 2–3.
- Ігнатієнко, В. (1926). *Українська преса (1816–1923 рр.): історико-бібліографічний етюд*. Державне видавництво України.
- Ігнатієнко, В. (1930). *Бібліографія української преси 1816–1916*. Державне видавництво України.
- Калинович, І. (1924). *Українська преса і видавництва за 1923 рік*. З друкарні видавничої спілки «Діло» у Львові.
- Калинович, І. (1925). *Показчик української культури за 1924 рік*. З друкарні видавничої спілки «Діло» у Львові.
- Комариця, М. (1997). *Журнал «Дзвони» (1931–1939): систематичний показчик змісту*. [б. в.].
- Кость, С. (2004). *Західноукраїнська преса першої половини XX ст. у всеукраїнському контексті (засади діяльності, періодизація, структура, особливості функціонування)*. ВЦ ЛНУ ім. І. Франка.
- Кревецький, І. (1927–1928). *Часописи Галицького Поділля: історико-бібліографічні матеріали з рр. 1882–1927*. У В. Отамановський (Ред.), *Часописи Поділля: історико-бібліографічний збірник з нагоди 150-ліття першої газети на Україні (1776–1926) та 10-ліття існування УСРР* (с. 3–21). [б. в.].
- Кревецький, І. (1934). Преса. У І. Раковський (Ред.), *Українська Загальна Енциклопедія. Книга Знання*. (Т. 2, с. 809–810). Видання кооперативи «Рідна школа».
- Кубійович, В. (Ред.). (1955–1984). *Енциклопедія українознавства: Словникова частина* (Т. 1–11). Наукове товариство ім. Шевченка, Видавництво «Молоде Життя».
- Лев, В. (Ред.) (1970). *Бережанська земля: історично-мемуарний збірник* (Т. 1). Комітет «Видавництва Бережани».
- Левіцький, І. (1909–1911). *Українська бібліографія Австро-Угорщини за роки 1887–1900*. Львів (Т. 1–3). [б. в.].
- Мартинюк, М. (1998). *Українські періодичні видання Західної України, країн Центральної та Західної Європи (1914–1939): матеріали до бібліографії*.
- Меженко, Ю. (Ред.). (1924–1925). *Бібліологічні вісті: часопис, присвячений питанням бібліографії, бібліотекознавства, бібліофілії, видавництва і друкарства*. Український науковий інститут книгознавства.
- Миколаєвич, Р. (Ред.). (1983). *Шляхами Золотого Поділля. Тернопільщина і Скалатщина: регіональний історично-мемуарний збірник* (Т. 3). Регіональне Об'єднання «Тернопільщина».
- Місило, Є. (Уклад.). (1991). *Бібліографія української преси в Польщі (1918–39) і Західно-Українській Народній Республіці (1918–19)*. Видавництво Канадського інституту українських студій. Альбертський університет.
- Мох, О. (1937). *На фронті української книжки*. Видавничий інститут «Добра книжка».
- Нечай, С. (Ред.). (1973). *Історія міст і сіл Української РСР у 26 т. Тернопільська область*. Головна редакція Української Радянської енциклопедії.
- Окаринський, В. (2017). *Тернопіль: місто, люди, історія (від давнини до 1991 року)*. Навчальна книга — Богдан.
- Павлюк, І. (2001). *Українська легальна преса Волині, Полісся, Холмщини та Підляшшя 1917–1939, 1941–1944 рр.* Каменяр.
- Павлюк, І. (2004). *Українська преса Волинської області 1939–1941, 1944–2000 рр.* Волинська обласна друкарня.
- Паліїв, В. (Ред.). (1927–1929). *Що читати?: щоквартальник*. Книгарня Наукового Товариства імені Шевченка у Львові.
- Пеленський, Є. Ю. (1932). *Бібліографія української бібліографії*. Бібльос.
- Пеленський, Є. Ю. (1936). *Матеріали до краєзнавчої бібліографії Галичини, Волині та Закарпаття: українські книжки за 1900–1935 рр.* Leopoli.
- Пеленський, Є. Ю. (Ред.). (1937–1939). *Українська книга: Місячник присвячений бібліології і бібліофільству*. Бібліологічна комісія НТШ та Українське товариство бібліофілів у Львові.
- Подобна, Є. (2017). *Контент періодичних видань Полтавської губернії (1838–1917 роки)* [Дисертація кандидата наук із соціальних комунікацій, Київський національний університет імені Тараса Шевченка].
- Преса. (1957). У В. Кубійович (Ред.), *Енциклопедія Українознавства: словникова частина*. (Т. 2, с. 981–1003). Наукове товариство ім. Шевченка.
- Раковський, І. (Ред.). (1932). *Українська Загальна Енциклопедія. Книга Знання у 3 т.* (Т. 2). Видання кооперативи «Рідна школа».
- Раковський, І. (Ред.). (1934). *Українська Загальна Енциклопедія. Книга Знання у 3 т.* (Т. 3). Видання кооперативи «Рідна школа».
- Решетука, Т. (2010). Українські видання Тернопільщини кінця XIX — початку XX ст.: становлення та функціонально-типологічна характеристика. *Збірник праць Науково-дослідного центру періодики*, 2, 16–28.
- Решетука, Т. (2022). Літературно-мистецькі часописи Тернопілля кінця XIX — першої третини XX століття. *Studia Methodologica*, 54, 5–26. <https://doi.org/10.25128/2304-1222.22.54.01>
- Романюк, М. (2000). *Українська преса Північної Буковини як джерело вивчення суспільно-політичного життя краю (1870–1940 рр.)*. Фенікс.
- Романюк, М. (Ред.). (1994–2008). *Українська журналістика в іменах: матеріали до енциклопедичного словника* (Вип. 1–15). [б. в.].
- Романюк, М. (Ред.). (1998–2003). *Періодика Західної України 20–30-х рр. XX ст.: матеріали до бібліографії* (Т. 1–5). [б. в.].
- Романюк, М., & Галушко, М. (1996). *Українські часописи Коломиї 1865–1999 рр.: історико-бібліографічне дослідження*. [б. в.].
- Романюк, М., & Галушко, М. (Уклад.). (2001). *Українські часописи Львова (1848–1939): іст.-бібліограф. дослідж. у 3 т.* (Т. 1). Світ.
- Романюк, М., & Галушко, М. (Уклад.). (2003а). *Українські часописи Львова (1848–1939): іст.-бібліограф. дослідж. у 3 т.* (Т. 3, кн. 1). Світ.
- Романюк, М., & Галушко, М. (Уклад.). (2003б). *Українські часописи Львова (1848–1939): іст.-бібліограф. дослідж. у 3 т.* (Т. 3, кн. 2). Світ.
- Садівничий, В. (2014). Перші україномовні спеціалізовані медичні журнали Наддніпрянської України: проблемно-тематичні аспекти. *Вісник Львівського університету. Серія: Журналістика*, 39, 303–310.
- Сидоренко, Н. (2008). Аркадій Животко — невтомний трудівник на ниві української преси. У М. Романюк (Ред.), *Українська періодика: історія і сучасність* (с. 73–84). [б. в.].
- Сніцарчук, Л. (Ред.). (2007). *Українська преса в Україні та світі XIX–XX ст.: іст.-бібліогр. дослідж.* (Т. 1). Оріяна-Нова.
- Чепига, І. (Ред.). (1921–1923). *Книжка: неперіодичний вістник українського книжкового руху* (Ч. 1–10). [б. в.].
- Чернихівський, Г. (1999). *Крем'ячечина від давнини до сучасності*. Папірус.
- Чубатий, М. (1983). *Історія Тернополя*. У С. Конрад та ін. (Ред.), *Шляхами Золотого Поділля. Тернопільщина і Скалатщина: регіональний історично-мемуарний збірник Тернопільщини* (Т. 1, с. 17–58). Комітет «Тернопільщина».
- Шафранюк, М. (1983). Українські приватні підприємства в Тернополі між Першою і Другою світовими війнами. У С. Конрад та ін. (Ред.), *Шляхами Золотого Поділля. Тернопільщина і Скалатщина: регіональний історично-мемуарний збірник Тернопільщини* (Т. 3, с. 278–283). Комітет «Тернопільщина».
- Школьна, О. (2007). Технічна преса Катеринославщини в контексті розвитку спеціалізованої періодики краю XIX — початку XX століття. *Наукові записки Інституту журналістики*, 26, 81–85.
- Kubiiovych, V. (Ed.). (1988–1995). *Encyclopedia of Ukraine* (Vol. 1–5). University of Toronto Press.

References (translated and transliterated)

Bachynskyi, V. (1936a). Преса ZUNR в 1918–19 гг. [The press of the Western Ukrainian People's Republic in 1918–19]. *Novyi Chas*, 164, 5.

- Bachynskyi, V. (1936b). Presa ZUNR v 1918–19 rr. [The press of the Western Ukrainian People's Republic in 1918–19]. *Novyi Chas*, 166, 8.
- Bachynskyi, V. (1936c). Presa ZUNR v 1918–19 rr. [The press of the Western Ukrainian People's Republic in 1918–19]. *Novyi Chas*, 169, 7.
- Bachynskyi, V. (1936d). Presa ZUNR v 1918–19 rr. [The press of the Western Ukrainian People's Republic in 1918–19]. *Novyi Chas*, 170, 11.
- Bachynskyi, V. (1936e). Presa ZUNR v 1918–19 rr. [The press of the Western Ukrainian People's Republic in 1918–19]. *Novyi Chas*, 176, 9.
- Bazaka, R. (2015). Spetsializovana presa Yelysavethrada: platforma dlia fakhovoi komunikatsii [Specialized press of Yelysavethrad: A platform for professional communication]. *Derzhava ta rehiony. Serii: Sotsialni komunikatsii*, 2, 59–63.
- Bazhan, M. (Ed.). (1977). *Ukrainska radianska entsyklopediia* [Ukrainian Soviet Encyclopedia]. (2nd ed.) (Vol. 1). Holovna redaktsiia URE.
- Boitsun, L. (2003). *Ternopil u plyni lit: istoriko-kraieznavchi zamalovky* [Ternopil through the years: historical and local history sketches]. Dzhura.
- Chepyha, I. (Ed.). (1921–1923). *Knyzhka: neperiodychnyi vistnyk ukrainskoho knyzhkovoho rukhu* [Non-periodical bulletin of the Ukrainian book movement]. (Vols. 1–10). (n. p.).
- Chernykhivskyi, H. (1999). *Kremianechchyna vid davnyyny do suchasnosti* [Kremenets region from ancient times to the present]. Papirus.
- Chubatyi, M. (1983). *Istoriia Ternopolia* [History of Ternopil]. In S. Konrad (Ed.), *Shliakhmy Zolotoho Podillia. Ternopilshchyna i Skalatshchyna: regionalnyi istorichno-memuarnyi zbirnyk*, (Vol. 1, pp. 17–58). Komitet "Ternopilshchyna".
- Doroshenko, D., & Zlenko, P. (1953). *Vydavnytstva* [Publishing houses]. In V. Kubiiovych, & Z. Kuzelia (Eds.), *Entsyklopediia ukraïnoznavstva: Zahalna chastyna* (Vol. 3, pp. 972–981). Naukove tovarystvo im. Shevchenka.
- Drozdovska, O. (2000). *Ukrainska presa povitovykh mist Halychyny (20–30-ti rr. XX st.): do pytannia istoriografii* [Ukrainian press of county towns of Galicia (20s–30s of the 20th century): to the question of historiography]. In M. Romaniuk (Ed.), *Zbirnyk prats Naukovo-doslidnoho tsentru periodyky* (Vol. 7, pp. 564–572). (n. p.).
- Drozdovska, O. (2001). *Ukrainski chasopysy povitovykh mist Halychyny (1865–1939 rr.)* [Ukrainian newspapers of county towns of Galicia (1865–1939)]. (n. p.).
- Duda, I. (2010). *Ternopil. 1540–1944. Istoyko-kraieznavcha khronika* [Ternopil. 1540–1944. Historical and local history chronicle] (Vol. 1). Navchalna knyha — Bohdan.
- Halushko, M. (2001). *Ukrainski chasopysy Stanislava, 1879–1944 rr.* [Ukrainian periodicals of Stanislaviv (1879–1944)]. Lvivska naukova biblioteka im. V. Stefanyka NAN Ukrainy.
- Halushko, M. (2008). *Ukrainski chasopysy Ternopolia i Ternopilshchyny (1886–1944 rr.)* [Ukrainian periodicals of Ternopil and Ternopil region (1886–1944)]. Lvivska naukova biblioteka im. V. Stefanyka NAN Ukrainy.
- Hoshovskiy, B. (Eds.). (1985). *Zborivshchyna. Nad berehamy Sere-tu, Strypy i Zolotoi Lypy: istorichno-memuarnyi i literaturnyi zbirnyk* [Zboriv Region. On the banks of the Seret, Strypa and Zolota Lypa: Historical-memoir and literary collection]. (n. p.).
- Hutsal, P. (1997). *Administrativno-terytorialnyi podil Ternopilshchyny v mynulomu* [Administrative and territorial division of Ternopil region in the past]. In M. Dudar (Comp.), *Ternopilska oblast. Administrativno-terytorialnyi ustroi (stanom na 1 chervni 1997 roku)* (pp. 226–236). ROMS-K.
- Ihnatienko, V. (1926). *Ukrainska presa (1816–1923 rr.): istoriko-bibliografichnyi etiud* [Ukrainian press (1816–1923): A historical-bibliographic essay]. Derzhavne vydavnytstvo Ukrainy.
- Ihnatienko, V. (1930). *Bibliografiia ukrainskoi presy 1816–1916* [Bibliography of the Ukrainian press 1816–1916]. State Publishing House of Ukraine.
- Kalynovych, I. (1924). *Ukrainska presa i vydavnytstva za 1923 rik* [Ukrainian press and publishing for the year 1923]. Z drukarni vydavnychoi spilky "Dilo" u Lvovi.
- Kalynovych, I. (1925). *Pokazchky ukrainskoi kultury za 1924 rik* [Index of Ukrainian culture for the year 1924]. Z drukarni vydavnychoi spilky "Dilo" u Lvovi.
- Komarytsia, M. (1997). *Zhurnal "Dzvony" (1931–1939): systematychnyi pokazchchyk zmistu* [The journal "Dzvony" (1931–1939): A systematic content index]. (n. p.).
- Kost, S. (2004). *Zakhidnoukrainska presa pershoi polovyny XX st. u vseukrainskomu konteksti (zasady diialnosti, periodyzatsiia, struktura, osoblyvosti funktsionuvannia)* [Western Ukrainian press of the first half of the 20th century in the all-Ukrainian context (principles of activity, periodization, structure, features of functioning)]. Vydavnychi tsentr LNU imeni Ivana Franka.
- Krevetskyi, I. (1927–1928). *Chasopysy Halytskoho Podillia: istoriko-bibliografichni materialy z rr. 1882–1927* [Periodicals of Halychyna Podillia: Historical and bibliographic materials from 1882–1927]. In V. Otamanovskiy (Ed.), *Chasopysy Podillia: istorichno-bibliografichni zbirnyk z nahody 150-littia pershoi hazety na Ukraini (1776–1926) ta 10-littia isnuvannia USRR* (pp. 3–21). (n. p.).
- Krevetskyi, I. (1934). Presa [Press]. In I. Rakovskiy (Ed.), *Ukrainska Zahalna Entsyklopediia. Knyha Znannia*. (Vol. 2, pp. 809–810). Vydannia kooperatyvy "Ridna shkola".
- Kubiiovych, V. (Ed.). (1955–1984). *Entsyklopediia ukraïnoznavstva: Slovnykova chastyna* [Encyclopedia of Ukrainology: Dictionary part] (Vols. 1–11). Naukove tovarystvo im. T. Shevchenka, Vydavnytstvo "Molode Zhyttia".
- Kubiiovych, V. (Ed.). (1988–1995). *Encyclopedia of Ukraine* (Vols. 1–5). University of Toronto Press.
- Lev, V. (Ed.). (1970). *Berezhanska zemlia: istorichno-memuarnyi zbirnyk* [Berezhany land: Historical and memoir collection] (Vol. 1). J. Komitet "Vydavnytstva Berezhany".
- Levytskyi, I. (1909–1911). *Ukrainska bibliografiia Avstro-Uhorschyny za roky 1887–1900* [Ukrainian bibliography of Austria-Hungary for the years 1887–1900] (Vols. 1–3). (n. p.).
- Martyniuk, M. (1998). *Ukrainski periodychni vydannia Zakhidnoi Ukrainy, krai Tsentralnoi ta Zakhidnoi Yevropy (1914–1939): materialy do bibliografii* [Ukrainian periodicals of Western Ukraine, Central and Western European countries (1914–1939): Materials for bibliography]. (n. p.).
- Mezhenko, Yu. (Ed.). (1924–1925). *Bibliolohichni visti: chasopys, prysviacheny pytanniam bibliografii, bibliotekoznavstva, bibliofili, vydavnytstva i drukarstva* [Bibliological news: a publication devoted to issues of bibliography, library science, bibliography, publishing and printing. Ukrainian Scientific Institute of Book Studies]. Ukrainskyi naukovyi instytut knyhoznavstva.
- Misilo, Y. (Comp.). (1991). *Bibliografiia ukrainskoi presy v Polshchi (1918–39) i Zakhidno-Ukrainskii Narodnii Respubliksi (1918–19)* [Bibliography of Ukrainian press in Poland (1918–1939) and the Western Ukrainian People's Republic (1918–1919)]. Vydavnytstvo Kanadskoho instytutu ukrainskykh studii. Al-bertskeyi universytet.
- Mokh, O. (1937). *Na fronti ukrainskoi knyzhky* [On the front of the Ukrainian book]. Vydavnychi instytut "Dobra knyzhka".
- Mykolaievych, R. (Ed.). (1983). *Shliakhmy Zolotoho Podillia. Ternopilshchyna i Skalatshchyna: regionalnyi istorichno-memuarnyi zbirnyk* [Along the roads of Golden Podillia. Ternopil and Skalat regions: Regional historical and memoir collection] (Vol. 3). Rehionalne Obiednannia "Ternopilshchyna".
- Nechai, S. (Ed.). (1973). *Istoriia mist i sil Ukrainskoi RSR u 26 t. Ternopilska oblast* [History of cities and villages of the Ukrainian SSR in 26 volumes. Ternopil region]. Holovna redaktsiia Ukrainskoi Radianskoi entsyklopedii.
- Okarynskyi, V. (2017). *Ternopil: misto, liudy, istoriia (vid davnyyny do 1991 roku)* [Ternopil: city, people, history (from antiquity to 1991)]. Navchalna knyha — Bohdan.
- Paliiv, V. (Ed.). (1927–1929). *Shcho chytaty?: shchokvartalnyk* [What to Read?: A quarterly bulletin]. Knyharnia Naukovoho Tovarystva imeni Shevchenka u Lvovi.
- Pavliuk, I. (2001). *Ukrainska lehalna presa Volyni, Polissia, Kholmshchyny ta Pidliashshia 1917–1939, 1941–1944 rr.* [Legal Ukrainian press of Volyn, Polissia, Kholmshchyna, and Pidliashshia 1917–1939, 1941–1944]. Kameniar.
- Pavliuk, I. (2004). *Ukrainska presa Volynskoi oblasti 1939–1941, 1944–2000 rr.* [Ukrainian press of Volyn region 1939–1941, 1944–2000]. Volynska oblasna drukarnia.
- Pelenskyi, Ye. Yu. (1932). *Bibliografiia ukrainskoi bibliografii* [Bibliography of Ukrainian bibliography]. Biblios.
- Pelenskyi, Ye. Yu. (1936). *Materialy do kraieznavchoi bibliografii Halychyny, Volyni ta Zakarpattia: ukrainski knyzhky za 1900–*

- 1935 rr. [Materials for local history bibliography of Halychyna, Volyn, and Zakarpattia: Ukrainian books from 1900–1935]. Leopoli.
- Pelenskyi, Ye. Yu. (Ed.). (1937–1939). *Ukrainska knyha: Misiachnyk prysviachenyi bibliolohii i bibliofilstvu* [Ukrainian Book: A monthly journal dedicated to bibliography and bibliophilia]. Bibliolohichna komisiia NTSh ta Ukrainske tovarystvo bibliofiliv u Lvovi.
- Podobna, Y. (2017). *Kontent periodychnykh vydan Poltavskoi hubernii (1838–1917 roky)* [Content of periodicals of the Poltava province (1838–1917)] [Candidate dissertation, Taras Shevchenko National University of Kyiv].
- Presa [Press]. (1957). In V. Kubiiovych (Ed.) *Entsyklopediia Ukrainoznavstva: slovnykova chastyna*. (Vol. 2, pp. 981–1003). Naukove tovarystvo im. Shevchenka.
- Rakovskiy, I. (Ed.). (1932). *Ukrainska Zahalna Entsyklopediia. Knyha Znannia* [Ukrainian General Encyclopedia. Book of Knowledge] (Vol. 2). Vydannia kooperatyvy “Ridna shkola”.
- Rakovskiy, I. (Ed.). (1934). *Ukrainska Zahalna Entsyklopediia. Knyha Znannia* [Ukrainian General Encyclopedia. Book of Knowledge] (Vol. 3). Vydannia kooperatyvy “Ridna shkola”.
- Reshetukha, T. (2010). Ukrainski vydannia Ternopilshchyny kintsia XIX — pochatku XX st.: stanovlennia ta funktsionalno-typolohichna kharakterystyka [Ukrainian publications in Ternopil region in the late 19th and early 20th centuries: formation and functional-typological characteristics]. *Zbirnyk prats Naukovo-doslidnoho tsentru periodyky*, 2, 16–28.
- Reshetukha, T. (2022). Literaturno-mystetski chasopysy Ternopillia kintsia XIX — pershoi tretyny XX stolittia [Literary and artistic periodicals of Ternopil region at the end of the 19th — the first third of the 20th century]. *Studia Methodologica*, 54, 5–26. <https://doi.org/10.25128/2304-1222.22.54.01>
- Romaniuk, M. (2000). *Ukrainska presa Pivnichnoi Bukovyny yak dzerelo vyvchennia suspilno-politychnoho zhyttia kraiu (1870–1940 rr.)* [Ukrainian press of Northern Bukovyna as a source for studying the socio-political life of the region (1870–1940)]. Feniks.
- Romaniuk, M. (Ed.). (1994–2008). *Ukrainska zhurnalistyka v imenakh: materialy do entsyklopedychnoho slovnyka* [Ukrainian journalism in names: Materials for an encyclopedic dictionary] [Issues 1–15]. (n. p.).
- Romaniuk, M. (Ed.). (1998–2003). *Periodyka Zakhidnoi Ukrainy 20–30-kh rr. XX st.: materialy do bibliohrafii* [Periodicals of Western Ukraine in the 1920s–1930s 20th: Materials for bibliography] (Vols. 1–5). (n. p.).
- Romaniuk, M., & Halushko, M. (1996). *Ukpainski chasopysy Kolomyi 1865–1999 rr.: istoriko-bibliohrafichne doslidzhennia* [Ukrainian periodicals of Kolomyia 1865–1999: A historical and bibliographic study]. (n. p.).
- Romaniuk, M., & Halushko, M. (Comps.). (2001). *Ukrainski chasopysy Lvova (1848–1939): istoriko-bibliohrafichne doslidzhennia* [Ukrainian periodicals of Lviv (1848–1939): Historical and bibliographic study] (Vol. 1). Svit.
- Romaniuk, M., & Halushko, M. (Comps.). (2003a). *Ukrainski chasopysy Lvova (1848–1939): istoriko-bibliohrafichne doslidzhennia* [Ukrainian periodicals of Lviv (1848–1939): Historical and bibliographic study] (Vol. 3, Book 1). Svit.
- Romaniuk, M., & Halushko, M. (Comps.). (2003b). *Ukrainski chasopysy Lvova (1848–1939): istoriko-bibliohrafichne doslidzhennia* [Ukrainian periodicals of Lviv (1848–1939): Historical and bibliographic study] (Vol. 3, Book 2). Svit.
- Sadivnychi, V. (2014). Pershi ukrainomovni spetsializovani medychni zhurnaly Naddniprianskoi Ukrainy: problemno-tematychni aspekty [The first Ukrainian-language specialized medical journals of Dnipro Ukraine: Topical and thematic aspects]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii: Zhurnalistyka*, 39, 303–310.
- Shafranyuk, M. (1983). Ukrainski pryvatni pidpriemstva v Ternopoli mizh Pershoiu i Druhoiu svitovymy viinamy [Ukrainian private enterprises in Ternopil between the First and Second World Wars]. In S. Konrad (Ed.), *Shliakhmy Zolotoho Podillia. Ternopilshchyna i Skalatshchyna: regionalnyi istorichno-memuarnyi zbirnyk* (Vol. 3, pp. 278–283). Komitet “Ternopilshchyna”.
- Shkolna, O. (2007). Tekhnichna presa Katerynoslavshchyny v konteksti rozvytku spetsializovanoi periodyky kraiu XIX — pochatku XX stolittia [Technical press of Katerynoslav region in the context of the development of specialized periodicals of the 19th — early 20th century]. *Naukovi zapysky Instytutu zhurnalistyky*, 26, 81–85.
- Snitsarchuk, L. (Ed.). (2007). *Ukrainska presa v Ukraini ta sviti XIX–XX st.: istoriko-bibliohrafichne doslidzhennia* [Ukrainian press in Ukraine and the world of the 19th–20th centuries: Historical and bibliographic study] (Vol. 1). Oriyana-Nova.
- Sydorenko, N. (2008). Arkadii Zhyvotko — nevtomnyi trudivnyk na nyvi ukrainskoi presy [Arkadii Zhyvotko — a tireless worker in the field of Ukrainian press]. In M. Romaniuk (Ed.), *Ukrainska periodyka: istoriia i suchasnist* (pp. 73–84). (n. p.).
- Valyo, M. (1998). Na shliakhu do stvorennia bibliohrafii ukrainskoi presy [On the way to creating a bibliography of the Ukrainian press]. In M. Martyniuk, *Ukrainski periodychni vydannia Zakhidnoi Ukrainy, krain Tsentralnoi ta Zakhidnoi Yevropy (1914–1939): materialy do bibliohrafii* (pp. 3–14). (n. p.).
- Varenyk, V. (2020). Stanovlennia ukrainskoi haluzevoi presy kintsia XIX — pochatku XX stolittia [The formation of Ukrainian sectoral press in the late 19th — early 20th century]. *Printing Horizons*, 1(8), 20–31. [https://doi.org/10.20535/2522-1078.2020.1\(8\).190083](https://doi.org/10.20535/2522-1078.2020.1(8).190083)
- Zakhidnyi, M. (1926). Yak Ivan Franko pislav mene do himnazii [How Ivan Franko sent me to gymnasium]. *Dilo*, 119/120, 2–3.
- Zhyly, V. (Ed.). (1980). *Zbarazhchyna: zbirnyk statei, materialiv, somyniv* [Zbarazh Region: A collection of articles, materials, memories] (Vol. 1). Shevchenko Scientific Society.
- Zhyvotko, A. (1937). *Narysy istorii ukrainskoi presy: kurs lektsii* [Essays on the history of the Ukrainian press: A course of lectures]. Ukrainskyi Tekhnichno-Hospodarskyi Instytut pozaochnoho navchannia v Podiebradakh (ChSR).
- Zhyvotko, A. (1938). *Rukopysni chasopysy ukrainskoi molodi* [Manuscript magazines of Ukrainian youth]. Nakladom Tovarystva “Vzaimna Pomich Ukrainskoho Vchytelstva”.
- Zhyvotko, A. (1989–1990). *Istoriia ukrainskoi presy* [History of the Ukrainian press]. Ukrainskyi tekhnichno-hospodarskyi instytut.

Tetiana Reshetukha

Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ukraine

Oksana Kushnir

Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ukraine

Nataliia Dashchenko

Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ukraine

Nataliya Poplavska

Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ukraine

**TERNOPIL PERIODICALS OF THE LATE XIX — EARLY XX CENTURIES
IN JOURNALISTIC AND BIBLIOGRAPHIC STUDIES**

The article attempts to organise the history of understanding the press in the Ternopil region at the turn of the 19th and 20th centuries in professional studies of the time. The relevance of the study is stipulated by the need to study the local publishing processes of this period in the context of all-Ukrainian ones, especially in the absence of statehood and the functioning of Ukrainian periodicals within various political entities.

The purpose of the article is to organise the history of understanding the press in the Ternopil region in journalistic and bibliographic studies of the 19th — first third of the 20th century, which involves systematisation and critical analysis of sources on Ukrainian-language periodicals.

The research methodology is based on an interdisciplinary approach that combines historical and bibliographic analysis, comparative studies, and content analysis of sources. The basis is the analysis of bibliographic indexes, encyclopaedic publications, periodicals, as well as works by researchers of Ukrainian journalism and local historians. Elements of the source study approach are also used to identify and attract little-known or forgotten sources of information.

As a result of the analysis, it was established that the first systematic references to the Ukrainian press of Ternopil appear in the works of I. Levytskyi (early twentieth century), continued in the 20s and 30s of the XX century in the scientific research of I. Kalynovych, I. Krevetskyi, V. Ihnatenko, and A. Zhyvotko, these references are important for studying the regional press landscape. A significant contribution to bibliography was also made by foreign scholars, in particular, E. Mislyo and M. Martyniuk, and in the recent period, by the Research Institute of Press Studies of the V. Stefanyk LNSU, in particular, thanks to the works of M. Halushko, I. Pavliuk, O. Drozdovska and others.

Of particular value are the sources that include little-known publications and information about publishing initiatives in small towns and villages of the region. The study also highlights the problem of incomplete bibliographic data and the challenges associated with the dispersion of sources, lack of proper professional interest, and ideological restrictions of the Soviet period.

The novelty of the study lies in the systematic approach to the study of the Ternopil region's press through the prism of historical and bibliographic studies, which allows us to cover both classical sources and the latest developments, contributing to the actualisation of this topic for further journalistic research. Prospects for further research include deepening the content analysis of periodicals, researching the personalities of local publishers, and digital reconstruction of bibliographic indicators using modern electronic tools.

Keywords: journalism studies; history of journalism; Ukrainian-language periodicals; regional press; bibliography.

Стаття надійшла до редколегії 13.06.2025